Elçin

Sarı Gelin

Azerbaycan Türkçesinden aktaran

Yusuf Gedikli

ÖTÜKEN

ELÇİN (Elçin İlyas oğlu Efendiyev); Çağdaş Azerbaycan edebiyatının önde gelen isimlerinden, hikâye, eleştiri, senaryo, tiyatro yazarı. 13 Mayıs 1943'te Bakü'de doğdu. Babası İlyas Efendiyev de (1914-3 Ekim 1996) Azerbaycan'ın şöhretli yazarlarındandır.

Elçin, orta tahsilini Bakü'de yaptı. Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nin dil ve edebiyat fakültesinde öğrenim gördü. Bilim heyetinin kararıyla Azerbaycan İlimler Akademisi Nizami Dil ve Edebiyat Enstitüsü'ne asistan olarak kabul edildi.

1968'de Sovyet Yazarlar Birliği'ne üye oldu. Azerbaycan Yazıcılar İttifakı'nın idare heyeti sekreterliğinde, "*Edebiyat ve İncesanat*" (güzel sanatlar) gazetesinin redaksiyon heyetinde görev aldı. Hariçteki Azerbaycanlılarla kültürel ilişkileri yürüten "Vatan Cemiyeti" başkanı oldu. 1993'ten beri Azerbaycan hükümetinde Başbakan Yardımcısıdır.

İlk hikâyesi 1959'da yayımlandı. 1970'te "Azerbaycan Bedii Nesri Edebi Tenkitte" adlı tez çalışmasıyla filoloji (dil ve edebiyat) doktoru oldu. Aynı zamanda Bakü Devlet Üniversitesi'nde edebiyat nazariyeleri profesörüdür. Elçin'in hikâye ve romanları Rusça, Almanca, İngilizce, Fransızca, Macarca, Arapça, İspanyolca, Farsça ve Türkiye Türkçesinde olmak üzere dünyanın belli başlı dillerinde yayımlanmıştır. Kendisi de diğer dillerden çeşitli eserleri ana diline çevirmiştir.

Bir çok ödül kazanmıştır. Azerbaycan hikâye ve romancılığı hakkındaki tenkit yazısı "*Drujba Narodov*" (Halklar Dostluğu) dergisince 1973 yılının "en güzel makalesi" seçilmiştir. Hikâyeleri 1982'de Sovyet Yazarlar Birliği'nin, yine 1982'de "*Nedelya*" haftalık dergisinin, 1983'te "*Literaturnaya Gazeta*'nın" ve 1977 ile 1984'te "*Smena*" dergisinin mükâfatlarına layık görülmüştür.

Eserlerinden, bugüne kadar Türkiye'de Ötüken Yayınevi tarafından yayımlananlar şunlardır:

Şuşa Dağlarını Duman Bürüdü (1994), *Ölüm Hükmü* (1996), *Mahmut ile Meryem* (1997), *Ak Deve* (1999), *Sarı Gelin* (2003)

İÇİNDEKİLER

Beş Dakika ve Ebediyet/ 11
•
Her Şey Geçip Gidiyor... / 29
•
Sarı Gelin / 58
•
Aydınlık Geceler / 79
•
Günlerin Bir Gününde / 87
•
Bu Dünyada Trenler Gider / 105
•
Stalin'in Ölümü / 115
•
Gökyüzünün Yıldızlı Vakitleri / 139
•
Eşek Arabası / 170
•
Gül Dedi Bülbüle / 202

Elçin'in Yeni Hikâye Kitabı

Artık ülkemizde Türkiyeli bir yazar kadar tanınan Azerbaycanlı yazar Elçin'in ilk hikâye kitabını, 1994'te *Şuşa Dağlarını Duman Bürüdü* adıyla yayımlamıştık. Adı geçen kitapta 14 hikâye yer almıştı. Elçin'in *Mahmut ile Meryem, Ak Deve, Ölüm Hükmü* isimli eserleri de Ötüken Neşriyat'tan çıkmıştır.

Bu sefer Elçin'in 10 hikâyesini içine alan yeni bir kitabını yayımlıyoruz. Yazarın bu hikâyelerinin olgunluk dönemine ait olduklarını söylemek mümkündür. Kitapta yer verdiğimiz *Her Şey Geçip Gidiyor* fantastik hikâyesi de ayrıca dikkate değerdir. Bu hikâye de takdir edilerek okunacaktır.

Hikâyeler yazarın *Baladadaşın İlk Mehebbeti* (Bakü 2000, 478 s., Latin alfabesiyle) isimli bütün hikâyelerini topladığı eserinden, *Her Şey Geçip Gidiyor* hikâyesi *Ölüm Hükmü* (Bakü 1989, 308-322. s., Kiril alfabesiyle) isimli eserinden alınmıştır. *Sarı Gelin, Gökyüzünün Yıldızlı Vakitleri, Eşek Arabası* öyküeri ise kitapta değil, Azerbaycan'daki basın organlarında yayımlanmıştır.

Hikâyelerde yazarın üslubu korunmaya çalışılmış, noktalama işaretlerine fazla müdahale edilmemiştir. Önceki aktarımlarda yaptığımız gibi bu aktarımda da dilimizin zenginleşmesine katkıda bulunmak ve ortak dile ulaşmak için Anadolu'da ve tarihî metinlerimizde kullanılan bazı kelimeler aynen bırakılmıştır. Bunların çoğu okuyucu tarafından bilinmekle beraber, hatırlatmak amacıyla aşağıda vermeyi uygun gördük.

Açar (anahtar), aparmak (götürmek), arık (zayıf), asılgan (portmanto), bala (çocuk, yavru), başmak (ayakkabı), bozbaş (bir tür yemek), burulgan (burgaç, girdap), çağa

(bebek), çiskin (çisentili hava), çiyin (omuz), deprenmek (hareket etmek), dişlem (lokma), dovga (bir tür yemek), döş (göğüs), dözüm (tahammül), el çatmaz ün yetmez (el ulaşmaz, ses gitmez), elüzyuyan (lavabo), gökçek (güzel), güzgü (ayna), harınlaşmak (azmak, yaramazlaşmak), herçeng (kanser), ıtır (güzel koku), iy (koku), kahac (kurutulmuş et; *mecazen* kuru, zayıf), kan tazyiği (tansiyon), kançır (kan pıhtısı dolmuş kabarcık), katar (tren), kayıtmak (dönmek), kızıl (altın), kocalmak (yaşlanmak), koz (ceviz), nahır (sığır sürüsü), neft (petrol), oğurlamak (çalmak), okşamak (benzemek), ötmek (geçmek), palıd (meşe ağacı), pişik (kedi), sağalmak (şifa bulmak), sağlık demek (şerefe kadeh kaldırmak), sazak (soğuk hava), sıfat (yüz), sıldırım (uçurumlu, yalçın), sınmak (kırılmak), sındırmak (kırmak), söykenmek (yaslanmak), telesmek (acele etmek), tor (ağ, tuzak), tütsü (duman), uduzmak (kaybetmek), ülgüç (ustura), veriliş (puroğram), yitki (kayıp), yahşı (iyi, güzel), yamsılamak (taklit etmek), yargan (derin vadi), yeni yetme (14-16 yaş arası genç), yoldaş (arkadaş), yumak (yıkamak), yüngül (hafif), zahmetkeş (zahmet çeken, emekçi), zibil (çöp), zil (en).

Gerek duyulduğu an bazı insan ve yer isimleri hakkında bilgi verilmiştir.

Kitaptaki hikâyelerin zevkle ve ibretle okunacağından eminiz.

Yusuf Gedikli
16 Eylül 2002, İstanbul

Beş Dakika ve Ebediyet[1]

7 Ağustos 1983. Pazar günü. Saat 20.10
Hava sıcaklığı +37. Havalimanı

O PAZAR GÜNÜ camdan görünen havalimanının pisti güneşin altında sanki kimsesiz, uçsuz bucaksız beton bir çöl parçasıydı ve o beton çöl parçasına kocaman bir uçak gölgesi düşmüştü. Uçak o beton çöl boşluğunda sanki eriyip yok olmuştu. Görünmüyordu, sadece gölgesi kocaman bir leke olup beton çöle sinmişti ve Merdan Dadaşlı nihayet gözünü uçak gölgesinden, beton çöl parçasındaki kocaman lekeden çekti.

Merdan Dadaşlı kırk yedi yaşındaydı. İlimler doktoru, akademinin muhabir üyesi, bilimsel inceleme enstitüsünün müdürüydü ve Merdan Dadaşlı kendi kendisiyle şakalaşırdı. Arada bir tesadüfen *güzgüde* yahut camda kendi aksini görünce kendi kendisine sorardı:

"Ne var, ne yoh?"

Aslında bu soruda bir cevap vardı. Çünkü Merdan Dadaşlı bu sorusunu öyle soruyordu ki, ses tonunda, alayında bir kaygısızlık, bir rahatlık vardı. Yani her şey pek iyidir. Ama bu defa camın şeffaflığında kendisini belli belirsiz görünce aynı soruyu sormaya, kendisiyle şakalaşmaya mecali olmadı. Çünkü camdaki zayıf aksi, kocaman

[1] Bu hikâye *Smena* dergisinin (Moskova) açtığı "1984 yılının en yahşı hikâyesi" ödülünü kazanmıştır (AN).

uçak gölgesi içinde yitti ve kocaman uçak gölgesi Merdan Dadaşlı'nın canını sıktı.

Ne için böyle olmuştu? Tam tersi olması gerekirdi. Çünkü uçak gölgesi, havanın bu bunaltıcılığında aslında serinliği hatırlatmalıydı. Elbette öyle olmalıydı, ama öyle olmadı ve Merdan Dadaşlı o kocaman gölgede bir gayri tabiilik, bir sunilik hissetti. Merdan Dadaşlı'ya öyle geldi ki, o gölgede serinlik değil, bir buz soğukluğu var ve bu buz soğukluğu, dağ soğuğu, yahut kış soğuğu değil, gasilhane soğukluğudur.

Merdan Dadaşlı, şimdi geçirdiği bu tüyler ürpertici hisse hayret etti, çünkü şimdiye kadar böyle şeyler olmazdı. Nedendi bu, yavaş yavaş kocalmak mıydı, neydi?

Tabii bir sevkle uçak biletini cebinden çıkarıp baktı. Birinci sıra, birinci koltuktu ve Merdan Dadaşlının her zamanki ruh hali geri geldi. "Birinci" sözünde hoş bir sihir vardı, bir kaygısızlık, bir rahatlık vardı.

Merdan Dadaşlı yere koyduğu "diplomat" çantasını alıp kapıya doğru gitti. Uçağa biniş başlamıştı.

Sonra Tu-154 havaya kalktı.

Sen birinci sırada, birinci koltukta oturmuştun, pencereden bakıyordun ve uçak havaya yükseldikçe, yer senden uzaklaştıkça, arabalar, binalar küçüldükçe sen şunu düşünüyordun: Aslında bu mesafe senin hayatının, talihinin mesafesi. Çünkü bundan yirmi, yirmi beş yıl önce -yirmi beş yıl nedir ki?- işte şu aşağıda görünen adamlar gibi küçüktün, üniversiteyi henüz bitirmiştin. Kimsesiz ve zavallıydın. Nerede çalışacağını, ne yapacağını, ne edeceğini bilmiyordun ve bugün topu topu yirmi beş yıl sonra -yirmi beş yıl nedir ki?- bu uçak yüksekliğinden o kimsesiz ve zavallı genç oğlana bakıyorsun ve gülümsüyorsun. Çünkü o genç oğlanın tasavvuruna bile getirmeye cesaret edemediği bir gelecek senin için artık geçmişte kaldı ve o tecrübesiz, sade, saf gençten farklı olarak sen bugün ge-

leceği görüyorsun. Daha doğrusu geleceği nasıl görmek istiyorsan, biliyorsun ki öyle olacak. Çünkü senin gücün var, aklın ve becerin, başarın var. Ben biliyorum, sen hiçbir toplantıda, hiçbir mecliste, hatta evde, karınla sohbetinde bile kendinden söz etmedin, kendini methetmedin, ama kendin her zaman kendinle iftihar ettin ve bunu da kendinden gizlemedin. Çünkü hiç kimse bilmese de sen kendin yahşı biliyorsun ki bu güne kadar, yani 1983 yılının bu sıcak Ağustos gününe kadar, hayatta ne elde ettiysen yalnız kendin elde ettin. Hiç kimse sana yardım etmedi, bütün bu yıllar zarfında sen daima hayatla yüz yüze durdun ve bu yüz yüze mücadelede senin yegâne yardımcın, yegâne danışmanın kendin oldun.

İnsanlar gözden kayboldu, sonra arabalar görünmez oldu, sonra binalar yok oldu, toprak yok oldu, sonra her tarafı süt aklığında bulutlar bürüdü, sonra bembeyaz bulutlar küme küme aşağıda kaldı ve sen yine gülümsedin. Çünkü bembeyaz bulutlar içinde yine o kimsesiz genç oğlanı gördün ve evsiz barksız, işsiz, ailesiz o oğlanın içindeki endişe, uzak ve hoş bir anı olarak senin bütün sinirlerine yayıldı.

Hatıralar yalnız hadiselerle, yalnız insanlarla ilgili olmuyor, hislerin hatırası da yadigâr kalıyor ve sen şimdi uzak ve yakın geçmişi hatırına getirerek hatıraların belki en azizini, en sıcağını yaşıyordun. Sanki kıştı, kışın en şiddetli çağıydı, ama yahşı bir kürkün var üşümüyorsun; hatta sana sıcak geliyor, için de rahattır, ama birdenbire baharın sonları aklına geliyor ve bütün içini bir bahar sıcaklığı bürüyor.

O kimsesiz gencin gelecekle ilgili ve tek kelimeyle hayatla ilgili, içini yiyen endişelerini, duygularını bugün sen, işte böyle hatırlıyordun ve hatırladığın duygular şimdi bir bahar sıcaklığı, bir yaz kokusu getiriyordu sana. Aslında sen bugün göğün yedinci katında, uçaktaki bu dakikalar-

da uzak ve yakın geçmişte kalan o genç oğlanı öz oğlun gibi seviyordun ve onu gözlerinin önüne getirerek onun karşısında bir baba gibi övünüyordun, gurur duyuyordun. Aslında bu dakikalarda senin üç oğlun vardı, ikisi şimdi seni uçak limanından yolcu etmişti. Babaları ile iftihar eden, herkesin parmakla gösterdiği bu güçlü, yakışıklı ve yetenekli oğlanlar, bir de onların yaşıtı olan, ama daima geçmişte, uzak ve yakın geçmişte kalan o sade, saf genç oğlan; yani bundan yirmi beş yıl önceki sen. Sen yetimdin, baban savaşta ölmüştü, anan onun bunun çamaşırını, kap kaşığını *yuyarak* seni yarı aç, yarı tok büyütmüştü. Kasabadan gelip Bakü'de ancak bursla geçinerek üniversiteyi bitirmiştin ve elbette sen o vakit nasıl aklına getirebilirdin ki yıllar geçecek, meşhur bilgin olacaksın; kitapların dillerden dillere çevrilecek, evin eşiğin, güzel hanımın, yakışıklı ve akıllı oğlanların olacak ve senin tanımadığın adamlar sokakta seninle selamlaşıp arkandan birbirlerine "bu filankestir" diyecekler.

Süt gibi ak küme küme bulutlar da aşağıda kaldı ve görünmez oldu. Pencerenin camı ucu bucağı görünmeyen mavi bir boşluğa büründü. Yolculardan kimisi kestirdi, kimisi kitap, gazete, dergi okumaya başladı, kimisi sohbet etti; ama sen mavi boşluk içinde, pencerenin camında kendi şeffaf aksini gördün, yine kendi kendinle şakalaştın: *"Ne var, ne yoh?"* Yine gülümsedin, sonra gözlerini başı sonu olmayan mavi boşluktan çekip başını arkaya çevirdin ve koltukların arasından yolculara göz ucuyla baktın. Her zamanki gibi bir iki tanış sıfat gördün. Selamlarını aldın, kim olduklarını bilemedin; sonra gözün anasının yanında oturan beş altı yaşındaki bir kız çocuğuna ilişti ve o çocuğa da gülümsedin. Uçakta ufak çocuklar görmek seni her zaman sevindirirdi. Çünkü uçakta böyle ufak, masum çocuklar varsa, demek ki uçuş başarıyla sona erecekti; nasıl ki alandan rahat kalkmıştınız, yere de öylece rahat ine-

cektiniz. Elbette sen biliyordun ki bu sevinç hissinde bir saflık da var, kader acımasızdır ve çocuğa, gence, yaşlıya bakmıyor; ama herhalde bu amansızlık, acımasızlık içinde çocuk masumluğu, çocuk temizliği görmek senin için daima hoştu, seni sevindiriyordu. Gerçi bu çocuk temizliği, masumluğu ara sıra senin içine bir gam, bir keder de getiriyordu, ama bu gam, bu keder çok *yüngül* oluyordu, uçup gidiyordu; sanki göğe uçurtma uçurmuşsun, birden ipi kopmuş, uçup gitmiş, gözden yitmiş, onun gibi. İpin kopmasına, elbette hayıflanıyordun, ama sonra özgürleşen uçurtmanın idare olunamayan serbest uçuşu, eseflenmeyi akıldan çıkarıyordu. Daha doğrusu o eseflenmeye bir ılıklık, bir samimilik getiriyordu. Sen bazen kendin için de açık olmayan, hasrete benzer bir his duyuyordun; kucağında çocuk oynatmak istiyordun, evde de her gün ufak çocuk görmek istiyordun. Bazen evde, iş odasında kapıyı kapatıp yazı masasının başına geçiyordun, çalışmaya başlıyordun, ama birdenbire elinde tuttuğun kalem duruyordu ve sen neredeyse açık surette hissediyordun ki, bir çocuk gülümsemesi görmek istiyorsun; o çocuk gülümsemesinde ısınmak istiyorsun, hatta bazen hayretler içinde kalıyordun. Çünkü sana öyle geliyordu ki, aslında o çocuk gülümsemesinde gizlenmek istiyorsun.

Sen başını anasının koluna dayamış o beş altı yaşındaki kız çocuğuna bakarak şöyle düşünüyordun: Mühim değil, bir iki yıl sonra sen de dede olacaksın, torunlar gelecek dünyaya ve o torunların gülümsemesi senin başının üstünden eksik olmayacak. Elbette sen şunu anlıyordun: Görüşlerini, duygularını biraz değersizleştiriyorsun, mesele yalnız gerçek anlamda çocuk üzerinde değil, mesele çocuk gülümsemesinin temizliği, saflığı, şeffaflığı üzerindedir. Ama sen bu türlü, nasıl derler, derine inmekten hoşlanmıyordun ve inmiyordun da.

Sen pencerenin camına dönüp her tarafı bürüyen boşluğa baktın, mavilik yavaş yavaş yitiyordu, boşluk koyulaşıyordu, kararıyordu, gece düşüyordu ve sen "diplomat"ı açtın, bugünkü gazeteleri çıkarıp uçağın ışığında okumaya başladın. Burkina Faso'da hükümet darbesi olmuştu. Yüzbaşı Tomas Sankara'nın elebaşılık ettiği Milli İnkılap Şurası hakimiyeti ele geçirmişti. F. Habib'in yerine ABD başkanının Yakın Doğu'da özel temsilciliğine tayin olunan R. Makfarleyn, Beyrut'ta görüşmelere başlamıştı. Lerik ilçesinin Şeheretuk mevkisinde on bin ton üzüm işleyebilecek yeni şarap fabrikasının yapımına başlanmıştı. Sen arada bir gözlerini gazeteden ayırıp pencerenin camından dışarı bakıyordun. Hava tamamen kararmıştı. Hiçbir şey görünmüyordu ve sen tekrar gazete okumaya başladın. Birden, aniden, tamamen beklenmedik bir şekilde her şey değişti. Uçağa ansızın zifiri karanlık çöktü. Sen önce hiçbir şey anlamadın, önce ne olduğunu bilemedin. Sonra yolcuların çığlıklarını işittin ve anladın ki, uçağın ışıkları sönmüş. Sonra anladın ki bir şey olmuş, uçakta arıza var ve senin tüylerin ürperdi.

Saat 21.11. Yükseklik 10.200 m. Sürat 870 km.

Havanın derecesi -51. Tu-154'ün pilot kabini.

Mürettebat dört kişiden ibarettir. Kaptan pilot, mühendis, ikinci pilot, pilot yardımcısı.

UÇAK MÜHENDİSİ: Jeneratörlerin üçü de durdu kaptan.

KAPTAN PİLOT: Gazı azaltın. Acilen iniyoruz.

PİLOT YARDIMCISI: Sağa dönmek! Rotayı 30 derece arttırmak!

İKİNCİ PİLOT: Bakü! Bakü! 85 510. Uçakta arıza var. Uçakta arıza var. Acilen iniyoruz.

Birdenbire senin kulakların duymaz oldu. Sanki bur-

nun da tutuldu. Tıknefes oldun ve bütün dehşetiyle hissettin ki, artık boşluk içinde uçmuyorsun, bir taş parçası gibi süratle düşüyorsun, sanki yalçın kayadan kopup uçuruma yuvarlanıyorsun ve her taraf zifiri karanlıktır. Sen ne yolcuların sesini işitiyordun, ne de hostesin dediklerini ve bu karanlık içinde sanki birdenbire kendi gözlerini gördün. Gözlerin parıldıyordu, büyümüştü, az kalsın çukurlarından çıkacaktı ve sen anladın ki artık her şey bitti, kolay bir ölüm seni uçurumun dibine *aparıyordu*. Sonra bir an, topu topu bir an, kendi kendine hayret ettin; çünkü sen bu derece korkak olduğunu bilmiyordun ve bu keşif seni sarstı. Sana öyle geldi ki birdenbire bütün için kanadı, kıpkırmızı kanla doldu. Yerinden kalkmak istedin, bağırmak istedin, ama ne sesin çıktı, ne de yerinden *deprenebildin* ve birdenbire babanın sıfatı gözlerinin karşısına geldi. Baban çok gençti, senin uzak geçmişte kalan gençliğine benziyordu ve önceleri sen onu *yahşı* hatırlayamazdın. Ama şimdi sıfatının bütün çizgilerini gördün, sonra ananı gördün, sonra karını, oğlanlarını gördün, sonra muhtelif simalar süratle gelip gözlerinin önünden geçti. Çocuk vakti işittiğin ninnileri, manileri, masalları hatırladın ve bu dem senin beyninde öyle bir sürat vardı ki, o sürat seni uçurumun dibine aparan sürati de geçmişti ve sen şimdi tamamıyla beynindeki süratin iradesine tabi idin. Senin bütün sinirlerinde bir yalvarmak tutkusu peyda olmuştu. Sen birine, bir şeye yalvarmak istiyordun, imdat istiyordun, aman istiyordun.

Bir defa Süleyman peygamberin yanına iki kadın gelmişti ve bu kadınlardan birisi şöyle demişti: "Ya peygamber! Biz aynı kişinin karılarıyız. Her ikimiz de aynı anda birer oğlan doğurduk. Dün gece bu kadın uyuyakaldı, kendi çocuğu altında kalıp boğuldu. Sonra ölü çocuğu gizlice benim yanıma koyup, benim oğlumu aldı. *Balamı* ondan alıp bana ver." İkinci kadın bu sözlerin hepsine "iftira" dedi. Süleyman peygamber gök gözlerini kısıp kadınlara

baktı ve sanki sen de bu dem Süleyman peygamberin kısılmış gök gözlerini gördün ve bu gözlerin bakışı senin içine işledi. Sonra peygamber çocuğu getirttirdi ve kılıcını hırsla o çocuğun başı üzerinde kaldırıp şöyle dedi: "Şimdi çocuğu tam yarıdan bölüp her birinize birer parçasını vereceğim. O zaman benden razı kalırsınız." Birinci kadın kendisini peygamberin ayaklarına attı: "Onu öldürme" dedi. "Ver bu kadına, kime verirsen ver, amma öldürme!" İkinci kadın "hükmün adaletlidir, ya peygamber," dedi ve bundan sonra peygamber çocuğu asıl anasına, yani birinci kadına verdi.

Sen de kendini işte böyle ayak altına atmak istiyordun, imdat istiyordun, ama o kadın adalet istiyordu, adalet umuyordu ve adalet galip geldi, peki sen ne istiyorsun?

Saat 21.12. Yükseklik 9.000 m. Sürat 870 km.
Havanın derecesi -44.
Tu-154'ün pilot kabini.
Mühendis jeneratörlerin koruma sistemini yokluyor.
KAPTAN PİLOT: Bakü! Bakü! 85 510, 85 510.
Elektrik şebekesinin koruyucu otomatikleri jeneratörleri söndürdü. Elektrik şebekesinin koruyucu otomatikleri jeneratörleri söndürdü. Alçalmaya devam ediyorum.

Sen birdenbire bir *çağa*[2] çığırtısı işittin ve evvela öyle sandın ki o *çağadır,* yani kadınların Süleyman peygamberin yanına getirdiği *çağadır.* Sonra sana öyle geldi ki yok, bu *çağa* senin torunundur. Üç yıl sonra, beş yıl sonra dünyaya gelecek torunun, şimdiden senin için ağlıyor. Ama sonra anladın ki hayır, bu başka *çağadır.* Senin kulaklarına gelen bu *çağa* çığırtısında tanış bir nefes vardı. Sen o *çağayı* görmüyordun. Ama hissediyordun ki o *çağa* birine *okşuyor*[3] ve

[2] Çağa: Bebek, çocuk (AN).
[3] Okşuyor: Benziyor (AN).

sen şurasını da hissediyordun ki, o *çağa* çığırtısı şimdi seni koynuna alıp içinin öyle bir derinliğine aparacak ki, orası senin için daha kötü olacak ve en yahşısı şudur ki, o *çağayı* tanımayasın ve böylece her şey bitsin. Sana öyle geldi ki, şimdi bir gürültü patırtı kopacak, patlayış olacak ve sen rahatlayacaksın, bundan sonra hiç kimseyi görmeyeceksin ve hiç kimseyi işitmeyeceksin. Karanlık içinde seni bir taş parçası gibi uçuruma aparan sürat de artık önceki gibi dehşetli görünmedi. Çünkü sen şimdi canını o *çağa* çığırtısından kurtarmak istiyordun. Çünkü hissediyordun ki şimdi tanıyacaksın onu, şimdi tanıyacaksın ve sen bu an o *çağa* çığırtısının eşliğinde elini tahta gibi kupkuru sinesine vura vura figan koparan o kocakarının sesini işittin:

Altı *bedöv*[4] atlı,
Eli Çerkez kamçılı,
Arhası dağ desteli,
Çiyni zer tüfenkli,[5]
Gümüş hencerli
At bağrı çatladan,
Düşmen bağrı yaran,
Aslan ürekli,
Şir[6] bilekli,
Benövşe bığlı,[7]
Mina boylu,[8]
Darvaza kürekli,[9]
Gen sineli,[10]

---

4 Bedöv: Bedevi at, küheylan (AN).
5 Çiyni zer: Omuzu altın (AN)
6 Şir: Arslan (AN).
7 Benövşe bığlı: Menekşe gibi yumuşak bıyıklı (AN).
8 Mina boylu: Burada fidan boylu, uzun boylu (AN).
9 Darvaza kürekli: Kapı gibi geniş sırtlı (AN).
10 Gen sineli: Geniş göğüslü (AN).

Gözü kızlar *ovçusu,*[11]
Dili kızlar elçisi, oğlum vay!

O kocakarının tahta sinesi gömgök göğerip *kançır*[12] olmuştu ve her defasında da kuru, değnekli elini şiddetle, yana yana, morara morara tahta sinesine vurdukça, *kahac*[13] parmaklarının yeri *kançırın* içinde bembeyaz ağarıyordu ve sen o kocakarıyı hafızanda böyle sakladığını hiçbir zaman aklına getiremezdin. Kocakarının oğlunun cenazesinin ardından deli gibi bağıra çağıra dediği sözler beynine öylece sinmişti:

Geden kara atlı, getme
Yolun uzakdı, getme,
Ananın, bacının göz yaşı
Sene duzakdı, getme, oğlum vay!

Kocakarının dediği ve şimdi senin çok açık, net işittiğin bu sözler, bir anın içinde senin dudaklarını seyirtti, gözlerini yaşarttı, ağlamaklı oldun. Çünkü sana öyle geldi ki öz anan dirildi; tahta sinesi *kançır kançır* olan o deli kocakarı senin anandır ve bu sözleri senin için diyor; ama bu, topu topu bir an sürdü, çünkü o *çağa* yine yüksek sesle ağlamaya başladı ve bu defa sen *çağayı* da, kocakarıyı da tanıdın.

Saat 21.13. Yükseklik 7.500 m. Sürat 800 km.
Havanın derecesi -34.
Tu-154'ün pilot kabini.
MÜHENDİS: Kaptan, enerji şebekesinin koruma sistemini yoklamak lazımdır.

---

[11] Ovçusu: Avcısı (AN).
[12] Kançır: Darbe neticesinde deride oluşan pıhtı dolu kabarcık (AN).
[13] Kahac: Burada kurumuş, zayıf. Esas anlamı kurumuş ettir (AN).

İzin ver gidip kontrol edeyim.

KAPTAN PİLOT: Git... Bakü! Bakü! 85 510.

Alçalmaya devam ediyorum. Alçalmaya devam ediyorum.

Sen o çocuğu hiçbir vakit görmemiştin, ama şimdi anladın ki, bu çığıran *çağa* odur. Hiçbir vakit görmediğin o çocuktur ve o deli kocakarı da ölen oğlanın anasıydı; sen o kocakarıyı görmüştün, defin merasiminde görmüştün. Sen gözlerini sıkı sıkı kapadın. Çünkü tahta sinesi *kançır* olan o kocakarıyı zihnine getirmek istemiyordun, ama ömründe topu topu bir defacık, hem de beş on dakikacık gördüğün o kocakarı, senin sımsıkı kapattığın gözlerinin önünden gitmedi ve sana öyle geldi ki, oğlunun defin merasiminde dert elinden deli olan o kocakarı, *kahac* parmaklarını şimdi senin gözlerinin içine sokacak; senin sıfatını, sineni didecek, didiştirecek ve sen o karanlık içinde uçurumun dibine daha çabuk düşmek istedin. İstedin ki, uçağı şimdi yere çarpacak o hız daha da artsın ve sen o kocakarının elinden kurtulasın.

Uçak titredi ve sen sanki bir şeye takıldın, birisi seni tutup korudu; senin içinde bir umut meydana geldi, sen öyle kurtulduğunu sandın. Biri, bir şey sana acıdı; ama o anda sen "böyle bir acımaya layık değilim" diye korktun, korktun ki seni tutup bakacaklar ve fırlatacaklar, atacaklar ve gerçekten sanki seni yeniden uçuruma attılar ve sen korkunç bir hızla uçurumun dibine doğru gittin. Bu uçurum ne uzun imiş, bitip tükenmezmiş ve senin zihnin yine de seni uçurumun dibine *aparan* sürate üstün geldi ve sen yine dert elinden deli olan o kocakarıyı gördün. Oğlunun adı neydi? Senin enstitünde çalışıyordu, neydi adı? Aklına getiremedin, ama oğlanın sıfatı gözlerinin önüne geldi; oğlanın *arık*, sararmış, hasta sıfatını da anasının sıfatı gibi tamamen net, açık gördün ve tüylerini ürperten bir hayret

seni bürüdü. Bu oğlan senin gençliğine çok benziyordu, gerçi sıfatı başka sıfattı, ama gözleri aynı gözlerdi; daha doğrusu bu gözlerin bakışı, ifadesi aynıydı.

Oğlan senin enstitünde asistan olarak mı çalışıyordu, yoksa muhasebede mi çalışıyordu? Yok, yok, asistandı. Hatta sen onun bir makalesini okuyup övmüştün. Son zamanlarda her gün senin sekreterliğinde oturup bekliyordu, bir defa da kabul ettin onu. Sen o kabulü şimdi, nice yıldan sonra da tam netliği ve açıklığı ile hatırladın; daha doğrusu aklına getirdin ki, oğlan senin karşında oturmaya cüret edemiyor, ayakta duruyor, ellerinin parmaklarını oğuştura oğuştura senden bir şey istirham ediyordu. Sen onun ne istirham ettiğini hatırına getiremedin, ama onun hasta ve kederli gözlerinin nasıl dolduğunu şimdi de açık aşikâr gördün ve o dolu gözler bu dem, karanlık içinde sana bakıyordu. O, senden ne istirham ediyordu? Galiba ev meselesiydi; he, he, he ev meselesiydi. Senin enstitün için ayrılan bir daire sıraya göre ona düşüyordu; on iki yıl o daireyi beklediğini söyledi, "geçinemiyorum," dedi. Sen ne ettin?

Karanlık içinde bakan o dolu gözlerin hasta ve kederli ışıltısı seni yakıyordu, eritiyordu, sen süratle uçurumun dibine düşüyordun ve sen istiyordun ki, sürat seni dolu dolu olmuş o gözlerin bakışından uzaklaştırsın, ama o gözler de seninle birlikte uçurumun dibine iniyordu. Sen artık uçakta olduğunu, kazaya uğradığını hatırından çıkarmıştın, ne kaptan pilotun yolculara hitabını işitiyordun, ne yanından geçen hosteslerden haberin oluyordu, ne de yolcuları görüyordun. Senin için yalnız zifiri bir karanlık vardı ve sen biliyordun ki şimdi her şey bitecek ve istiyordun ki tez olsun, bitsin her şey, artık *dözemiyordun.*[14]

O senden ne istirham etti? Bir şey istirham etti senden ama ne? He, ev meselesiydi; anası, hanımı, iki çocuğu vardı, evleri yoktu ve sıra onun sırasıydı, peki sen ne yap-

[14] Dözemiyordun: Dayanamıyordun (AN).

tın? Sen kime verdin daireyi? Hatırına getir, hatırına getir, kime verdin? Kerimli'nin kızına verdin, çünkü Kerimli'nin kızı henüz kocaya varmıştı, çünkü Kerimli'nin kızını daha yeni işe almıştın, çünkü sen evraklarını akademiye vermiştin, çünkü Kerimli sana oy verecek adamlardan biriydi.

Sen yine de bütün gücünü toplayıp yerinden kalkmak istedin, kendini bu zifiri karanlıktan bir yana, bir yere atmak istedin ve o zaman bütün dehşetiyle hissettin ki *deprenemiyorsun*. Senin içinde bir boşluk vardı ve sen yine o kocakarıyı gördün, o kocakarının sözlerini işittin:

"Ay gibi doğdun, gün gibi battın, binende at bağrı yardın, saydığına selam verdin, saymadığına yan baktın, düşmanına dirsek gösterdin, hasmına kan kusturdun. Altındaki Arap atına, *çiynindeki* tüfeğine, terkindeki dolu heybene, ağzındaki inandırıcı sözüne anan kurban, ay *bala*!"

Ve sen ancak şimdi kendini, sonu görünmeyen uçuruma aparan bitmez tükenmez sürat ve zifiri karanlık içinde bütün acısıyla idrak ettin, gördün ki; senin sekreterliğinde ayak üstü durup gözleri dolan o hasta ve kederli oğlan, anası için -o tahta sineli kocakarı için- nasıl omuzu tüfekli, altı Arap atlıymış, terkisi nasıl dolu heybeliymiş. Sekreter senin yanına gelip "o hasta oğlan öldü," dediğinde sen, önce konunun kiminle alakalı olduğunu hatırlayamadın; sonra tanıdın, anımsadın, üç dört ay önce bir şey için senin yanına geldiğini anımsadın. Sonra beş on dakikalık vakit ayırıp oğlanın cenaze törenine katıldın ve o zaman herkes sana minnettarlıkla, hayranlıkla baktı. Çünkü sen kimsesiz, tanınmaz bilinmez, bedbaht bir adamın cenazesine gitmiştin; senin gidişin defin merasimine bir hoşluk vermişti. Bir iki ay sonra sekreterin sana kalp kırizinden vefat eden o oğlanın üçüncü çocuğunun doğduğunu söyledi. Sen yine mevzunun kiminle alakalı olduğunu hatırlayamadın. Sonra aklına geldi ve sen gerçekten esef ederek

başını salladın, neydi o oğlanın adı? Neydi? He, Zakirdi, buldun, Zakirdi. Yok, Zakir o değildi, Zakir başkasıydı.

Saat 21.14. Yükseklik 6.300 m. Sürat 760 km.
Havanın derecesi -26.
Tu-154'ün pilot kabini.
KAPTAN PİLOT: Bakü! Bakü! 85 510. 85 510.
Arıza ortadan kaldırılıyor. Arıza ortadan kaldırılıyor. Alçalmaya devam ediyorum.

Zakir başkasıydı ve her tarafı basan karanlık içinde çoktan beri görmediğin, hiçbir zaman aklına getirmediğin, hiçbir vakit haklarında düşünmediğin adamlar, muhtelif yüzler, birer birer senin gözlerinin önünden geçmeye başladı ve o yüzler birbirinin yerini aldıkça senin zihnin daha net ve açık işliyordu. İşte bilmem kimin hatırı için asistanlığa giriş zamanı buna 2 verdin, şunu işten çıkardın, onu töhmet altında bıraktın, berikini odandan kovdun, ötekine sövdün, öbürünün eserini sakladın, çünkü ondan hoşlanmıyordun; bunu korkuttun, şuna aşk ilan ettin, sonra da bedbaht eyledin ve süratle birbirinin yerini alan bu mumya gibi yüzlerin ardında insanlar duruyordu, kaderler duruyordu; bütün bu insanların aileleri vardı, kaygıları vardı, sevinçleri, kederleri vardı ve senin bir töhmetin, bir sövüşün, bir derkenarın talihlerini alt üst ediyordu. Bu defa sen o adamların hiçbir vakit görmediğin analarını, karılarını, çocuklarını gördün. Daha doğrusu bu görüm ayrı ayrı anaların, kadınların, çocukların yüzü değildi, bir küll idi ve deminki *çağa* çığırtısı yerine şimdi senin beyninde bir uğultu vardı ve sen o uğultu içinde tahta sinesi *kançır kançır* olmuş kocakarının sesini de işitiyordun. Sonra yine muhtelif yüzler senin gözlerinin karşısında birbiriyle yer değiştirdi ve onlar öyle bir süratle birbirleriyle yer değiştiriyorlardı ki, senin beynin onları sana ancak bir iki sözle

tanıtmaya imkân buluyordu. Buna her zaman yaltaklanıyordun, şuna şimdi yaltaklanıyorsun, ondan korkuyorsun, bunu yalandan övüyorsun, şuna daima paketler gönderiyorsun ve bu defa senin öz anan gözlerinin önüne geldi ve bütün dehşetiyle fikrinden şu geçti: "Nice yıllardır ilk defa anam gözlerimin önüne geliyor." Sen yüksek sesle bağırdın, ama sesinin çıkmadığını anladın, ama bağırdın ve sen tamamen açık aşikâr duyumsadın ki uçurumun dibi yaklaşıyor, şimdi patlama olacak ve her şey bitecek.

Saat 21.15. Yükseklik 4.800 m. Sürat 690 km.
Havanın derecesi -17.
Tu-154'ün pilot kabini.
MÜHENDİS: Kaptan, arıza ortadan kalktı.
Jeneratörleri çalıştırmak mümkündür.
KAPTAN PİLOT: Bakü! Bakü! 85 510. Jeneratörleri çalıştırdık. Jeneratörleri çalıştırdık. Müsaade edin yükselelim, uçuşa devam edelim.

Önce o patlayış parıltıları az kalsın senin gözlerini yakacaktı. Sonra bir sükut çöktü, beynindeki uğultu yok oldu ve sen önce ne olduğunu anlamadın. Kalbinin çarpıntısını işitmeye başladın, kalbin az kalsın yerinden fırlayacaktı ve ancak o zaman anladın ki uçağın ışıkları yanmış. Gözlerini yumdun, ama yine yumulu gözlerinin önünde ışıklar oynaşıyordu. İki elinle terden tamamen ıslanan saçlarını, yüzünü sildin. Sonra gözlerini açtın ve bu defa uçağın ışıklarını, pencereyi, kendi ellerini, ayaklarını açıkça gördün ve birdenbire seni dehşet bastı. Sana öyle geldi ki, saçların bembeyaz ağarmış. Sen güçlükle başını çevirip koltukların arasından arkaya baktın. O beş altı yaşındaki kız çocuğu anasının kucağında idi ve galiba ağladığı için gözleri yaşlıydı ve kızarmıştı, ama şimdi o ufacık kız, yaşlı gözleriyle gülümsüyordu. Sen de ona gülümsemek iste-

din, ama dudakların aralanmadı, gülümseyemedin. Sonra öbür yolculara baktın, gizli gizli baktın, çünkü onların seni görmesini istemiyordun. Aslında onların seni göreceğinden korkuyordun.

Yolculardan kimi hararetle öbürüne bir şey diyordu, kimi sevincinden gülüyordu, kimi kollarını geniş açıp derinden nefes alıyordu ve bu an yanından geçen alımlı hostes sana baktı, gülümsedi, "korkmayın," dedi ve sen omuzlarını kaldırıp "neden korkacağım?" demek istedin. Ama ne omuzlarını kaldırdın, ne de bir söz diyebildin. Çünkü beyninde dehşetli bir yorgunluk vardı, bütün bedenin yorulup elden ayaktan kesilmişti, sen tamamen takatsizdin.

Gözlerini yumup bir anlık da olsa uyumak istedin. Kendini unutmak istedin, ama bir şey olmadı ve sen beynindeki korkunç yorgunluk içinde bir müddet öyle oturdun. Sonra pencerenin camından dışarıya baktın ve birdenbire sana öyle geldi ki demin havalimanında gördüğün büyük uçak gölgesi de şimdi senin uçtuğun bu uçak ile beraber uçuyor.

Çok yorulmuştun. Onun için bu hususta artık düşünmedin. Ama bir müddet sonra pencerenin öbür tarafında o büyük uçak gölgesini de kendinle beraber uçuyor hissettin.

Saat 21.18. Yükseklik 9.000 m. Sürat 880 km.
Havanın derecesi -44.

Sen koltuğun kemerini açıp ayağa kalktın ve tuvalet tarafına gittin. Sana öyle geliyordu ki, herkes sana bakıyor, arkadaki bütün yolcuların gözü sana dikilmiş. Terden ıslanan gömleğin henüz kurumamıştı ve ıslak gömlek senin sırtına bir buz tabakası gibi yapışmıştı. Bu ıslak gömlekte bir buz soğukluğu vardı. Sen tuvalete girdin, kapıyı örttün ve hâlâ geçip gitmemiş bir korkuyla *güzgüye* baktın; çün-

kü hâlâ sana öyle geliyordu ki saçların bembeyaz ağarmış, ama sen *güzgüde* her zamanki gibi zil kara saçlarını gördün, her zamanki sıfatını gördün ve sen *güzgüdeki* sıfatın böyle aleladeliğine, böyle her zamankiliğine hayret ettin. Bir müddet gözlerini bu kapkara saçlardan, bu yüzden ayıramadın, sonra bütün gücünü toplayıp kendinle şakalaşmak istedin, *"ne var, ne yoh?"* diye sormak istedin, ama soramadın. Tarağını çıkarıp saçlarını taradın, yüzünü *yudun,* kâğıt mendille kurulanıp tuvaletten çıktın, yine gelip birinci sıranın birinci koltuğunda oturdun.

Son deyiş: Beş yıl sonra

22 Eylül 1988. Bakü-Kislovodsk treni. *SV kupesi.*[15]

Akademinin hakiki azası, ilmî tedkikat birliğinin büyük reisi Merdan Dadaşlı ve bir yolcu.

"Men sizi gören kimi tanıdım, Merdan müellim. Menim üçün şerefdir ki, sizinle bir yerde gedirem."

"Çoh sağ olun."

"Hakiki sözümdür."

"Çoh sağ olun."

"Yegin [herhalde] istirahete gedirsiz?"

"He."

"Men teyyareye bilet almak isteyirdim. Sonra fikrimi deyişdim. Ele bil, üreyime dammışdı [damlamıştı] ki, sizin kimi bir adamla yol yoldaşı olacağık, bir kupede [özel bölümde] gedeceyik."

"Men de birinci defedir ki katarla [trenle] gedirem. Arvad, uşaklar, gelinler mecbur eledi. Dediler ki neçe illerdir [yıllardır] bir defe vaht tapıp [bulup] mezuniyyete [izne] çıhmısan, katarla istirahet ede ede get. Amma hayıf deyil teyyare [ama en iyisi uçaktır]. Düzdür [doğru-

[15] Çok önemli kişilere (İngilizce VIP) ait özel bölüm (AN).

dur], bir defe, beş altı yıl bundan kabak [önce], yadımda [aklımda] deyil, harasa [bir yere] gedirdim, teyyaremizde işıklar söndü."

"İşık [mı] söndü? Siz gülürsünüz Merdan müellim, amma men tesevvürüme getirirem ki nece dehşetdir. Buna ürek davam elemez [dayanamaz]."

"Siz üreyi bir ele de davamsız [dayanıksız] bilmeyin."

"Bes sonra ne oldu?"

"Ne olacak? O saat düzeltdiler, kurtardı. Teyyareden yahşısı yohdur..."

Şüvelan, Ağustos 1983.